

A D A M
M I C K I E W I C Z

Konrad Wallenrod

Een historisch verbaal uit Litouwen en Pruisen

1828

Biografie

Adam Mickiewicz (1798–1855)

Adam Mickiewicz werd geboren op 24 december 1798 in Zaosie, in het Litouws-Pools grensgebied, dat toentertijd deel uitmaakte van het Russische Keizerrijk na de Poolse delingen. Hij studeerde in Vilnius, waar hij lid werd van een verboden filomatenvereniging — een geheime studentenorganisatie met patriottische en verlichtingsdoelstellingen. In 1823 werd hij gearresteerd en verbannen naar Rusland. Die ballingschap zou zijn leven en zijn werk bepalen.

In Sint-Petersburg ontmoette hij Poesjkin en andere Russische dichters van de romantische generatie. Hij schreef *Konrad Wallenrod* in 1828, nog in ballingschap, en publiceerde het in datzelfde jaar. Het boek was onmiddellijk een literaire en politieke sensatie. Onder het mom van een middeleeuws riddergedicht verborg Mickiewicz een brandende boodschap aan het bezette Polen:

dat een volk zijn vrijheid kan heroveren door list en opoffering, ook als de directe strijd hopeloos is.

Mickiewicz verliet Rusland in 1829 en reisde door Europa — Duitsland, Rome, Parijs. Toen de Novemberopstand van 1830 uitbrak in Polen, probeerde hij terug te keren maar slaagde er niet in. Hij bleef in Parijs, waar hij professor werd aan het Collège de France en de grote werken van zijn rijpere periode schreef, waaronder *Pan Tadeusz* (1834), zijn meesterwerk. Hij stierf op 26 november 1855 in Constantinopel, waar hij een Poolse vrijwilligerseenheid probeerde te organiseren.

Mickiewicz is voor Polen wat Dante voor Italië is — de nationale dichter bij uitstek, de stem van de ballingschap en de hoop, de schepper van de taal. Zijn graf in de Wawelkathedraal in Krakau staat naast dat van de Poolse koningen.

— *De redactie*

Voorwoord

Konrad Wallenrod is een historisch verhaal in dichtvorm, gesitueerd in de veertiende eeuw, tijdens de conflicten tussen de Litouwers en de Teutoonse Ridderorde. De historische Konrad von Wallenrod was Grootmeester van de Orde van 1391 tot 1393; Mickiewicz maakte van hem een fictief personage — een Litouwer die als kind door de Duitsers werd gevangengenomen, in hun rijn opgroeide, hun Grootmeester werd, en hen van binnenuit ten gronde richtte. Een verrader of een patriot? Het gedicht laat die vraag bewust open.

De politieke subtext was voor de tijdgenoten onmiskenbaar. Polen was in 1828 al dertig jaar verdeeld en bezet. Directe opstand had gefaald. Mickiewicz stelde een andere strategie voor: infiltratie, opoffering van de eigen ziel, de bereidheid om alles te worden wat men haat — om te vernietigen van binnenuit. De Russische censuur

liet het boek door, omdat de allegorie hun ontging. De Poolse lezers begrepen het onmiddellijk.

De vorm is een mengvorm van proza en poëzie. De hoofdstukken wisselen af tussen narratieve prozapassages en lyrische inzetten — liederen, hymnen, ballades — die de gemoedstoestand van de personages en de historische atmosfeer verdiepen. De beroemdste inzetting is de Ballade Alpujarra, een verhaal over een Moor die zich wreekt op zijn Spaanse overwinnaars — een spiegel van Konrads eigen situatie. En de Lied van de wajdelote, gezongen door de blinde bardenfiguur Halbard, is een van de prachtigste gedichten in de Poolse literatuur.

Deze Nederlandse vertaling behoudt de structuur van het origineel: proza voor de verhalende passages, vrij vers voor de lyrische inzetten. Het resultaat is geen gedicht en geen roman, maar iets dat beide tegelijk is — zoals Mickiewicz het zelf bedoelde.

— *De redactie*

Inhoud

Inleiding	8
De verkiezing	11
II	17
III	25
IV	41
V	82
VI	93

Inleiding

Honderd jaar zijn verstreken sinds de Orde voor het eerst waadde door het bloed der noordse heidenen. De Pruis heeft zijn nek gebogen onder het juk, of, zijn erfdeel prijsgevend, is hij met het blote leven ontsnapt. De Duitser zette de achtervolging in, haalde de vluchteling in, maakte hem gevangen en velde hem neer tot aan de verste grenzen van Litouwen.

De Niemen scheidt Litouwen van de vijand. Aan deze oever lichten de heiligdommen op, fluisteren de wouden, woonplaatsen der goden. Aan gene zijde verheft zich het Duitse vaandel, het kruis op de heuvel geplant, dat zijn voorhoofd in de wolken hult en dreigend de armen uitstrekt naar Litouwen, alsof het alle landen van Palemon wil bijeenbrengen en onder zijn heerschappij wil sluiten.

Hier trekt de jeugd van Litouwen rond, met lynxvel op het hoofd, gehuld in berenhuiden, de boog op de schouder, de handen vol pijlen, op zoek naar de listen van de Duitser. Daar zit de Duitser, in maliënkolder en helm, roerloos te paard; zijn ogen strak gericht op de wallen van de vijand, laadt hij zijn haakbus en telt zijn rozenkrans. Beiden bewaken de doorgang.

Zo is de Niemen, ooit vermaard om zijn gastvrijheid, die in oude tijden de broederschapsband der volken overbrugde, thans voor hen de drempel van de eeuwigheid geworden: niemand steekt de verboden wateren over zonder vrijheid of leven prijs te geven. Alleen nu slingert zich een rank van de Litouwse hop, aangelokt door de Pruisische populier, onverschrokken over de rivier, zoals vroeger, en windt zich met weelderige kransen om haar geliefde op vreemde oever.

De nachtegalen uit de eikenbossen van Kaunas beklimmen nog altijd samen met hun broeders van Zapuszc de hemel, en voeren, als weleer, gesprek in de Litouwse taal. Of, op vrije

vleugels ontsnapt, vliegen zij als vertrouwde gasten naar de neutrale eilanden in het midden.

En de mensen? De oorlog heeft het mensenras gescheiden. De oude liefde tussen volken is in vergetelheid geraakt. Alleen de tijd weet nog harten te verbinden. Twee harten kende ik.

O Niemen! Weldra zullen over uw doorwaadbare plaatsen legers stormen die dood en vuur meebrengen, uw oevers, tot nog toe heilig, zullen door de bijl van al hun kransen worden ontdaan; weldra zal het kanongebulder de nachtegalen uit de tuinen verjagen.

Waar de natuur met gouden keten heeft verbonden, daar zal de haat der volken scheiden; zij snijdt alles doormidden. Maar de harten der geliefden zullen zich weer verenigen in het lied van de wajdelote.

De verkiezing

In de torens van Mariënburg luiden de klokken, kanonnen donderen, trommels slaan. Voor de Orde is dit een plechtige dag. De komturen haasten zich naar de hoofdstad, waar zij, bijeen in het kapittel, de Heilige Geest aanroepen en beraadslagen wie waardig is de machtige zwaard te dragen -- in wiens handen zij het zwaard durven toevertrouwen.

Een dag verstreek, en nog een, in eindeloos beraad. Vele helden dingen naar de eer. Allen van edel geslacht, allen even verdienstelijk in de zaak van de Orde. Tot dusverre echter klonk de algemene stem van de broeders telkens weer de naam van Wallenrod boven alle anderen uit. Een vreemdeling was hij, in Pruisen onbekend, maar verre landen vulden zich met zijn roem: hij achtervolgde de Moren op de Siërra's van Castilië, de Ottomanen over de woelige zeeën, in de voorste gelederen van de strijd, als eerste op de muur, als

eerste bij het enteren van de schepen der ongelovigen. En op het steekspel, zodra hij het strijdperk betrad en zijn vizier oplichtte, durfde niemand hem te tarten met scherp zwaard; met één stem schonken zij hem de lauwerkrans.

Niet alleen onder de kruisvaarders had hij zijn jeugd met het zwaard verheerlijkt. Tal van christelijke deugden sierden hem: armoede, nederigheid, verachting van de wereld. Toch blonk Konrad niet in het hofgewoel door gladde taal of welgekozen hoffelijkheid; nooit verkocht hij zijn zwaard voor laag gewin aan twistende baronnen. Hij had zijn jonge jaren gewijd aan de kloostermuren, alle lof veracht, alle heerschappij, zelfs de zoetere beloningen die hoger reiken. Geen minstreeklang, geen schoon vrouwenoog raakte zijn koude ziel. Wallenrod hoorde lof onbewogen aan, keek voorbij de lieflijke wangen, liet betoverende woorden langs zich heen gaan.

Was de natuur hem zo gevoelloos en trots gemaakt? Of de jaren? Want hoewel jong van leeftijd was zijn haar reeds grijs, zijn gelaat